

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 15 (Nisan/April 2024), s. 354-368.
Geliş Tarihi-Received: 04.03.2024
Kabul Tarihi-Accepted: 14.04.2024
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1447030

İsmet Özel'in Şiirlerinde Çocuk İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme*

An Evaluation on the Child Image in İsmet Özel's Poems

Muhammet Ali ÖZDOĞAN**

Öz

İsmet Özel Modern Türk şiirinin önemli şairlerindedir. Şiir hayatına başladığından bugüne o, birçok şairi hem içerik hem biçim açısından etkilemiştir. İsmet Özel şiirini özgün kılan niteliklerden birisi onun şiirindeki imge kullanımudur. İsmet Özel, imge aracılığıyla okurun zihninde kelimelerle örülmüş bir resim oluşturmaktadır. Onun şiirlerinde kullandığı imgelerden birisi de çocuk imgesidir. Bu çalışmanın amacı İsmet Özel'in şiirlerinde çocuk imgesinin hangi bağlamlarda kullanıldığının izini sürmektir. Araştırmada şu soruların cevabı aranmaktadır: Şair, çocuk imgesini hangi durumda kullanmaktadır? Çocukluk dönemi şairin şiirlerinde nasıl ele alınmaktadır? Çocuk imgesinin kullanımında Özel'in ilk şiirleri ile son şiirleri arasında fark var mıdır? Çalışma, şairin bütün şiirlerini kapsamaktadır. Araştırma için öncelikle İsmet Özel ile ilgili literatür gözden geçirilmiştir. Ayrıca şairin başta şiir kitapları olmak üzere eserleri okunmuş, çocuk ve onunla bağlantılı kelimeler not alınmıştır. Özel'in şiir üzerine yazdığı metinlerde şiirle ilgili düşüncelerinin altı çizilmiştir. Yine çocuk imgesinin hangi bağlamlara sahip olduğunu saptayabilmek için şiirin yazıldığı dönemin sosyolojik yapısı hesaba katılmıştır. Çocuk imgesi ile yan yana kullanılan kelimeler, kitabın genelinde nasıl işlendiği göz önünde bulundurularak bir tipoloji oluşturulmuştur.

Anahtar kelimeler: Sosyoloji, modern Türk şiiri, İsmet Özel, çocuk imgesi.

Abstract

Ismet Ozel is one of the important poets of modern Turkish poetry. Since poetry began his life, he has influenced many poets to this day. Ismet Ozel has influenced many poets both in terms of content and form. One of the qualities that makes Ismet Ozel's poetry original is the use of images in his poetry. Ismet Ozel creates a picture knitted with words in the reader's mind through an image. One of the images he uses in his poems is the image of child. The aim of this study is to trace the contexts in which the child image is used in Ismet Ozel's poems. The research seeks answers to the following questions: In what contexts does the poet use the child image? How is childhood handled in the poet's poems? Is there a difference between Ozel's first poems and his last poems in the use of the child image? The study covers all the poet's poems. For the research, firstly the literature on Ismet Ozel was reviewed. Again, the poet's works, especially his poetry books, were read and the child and words related to him were noted. Ozel's thoughts about poetry are underlined in the texts he wrote on poetry. In order to determine in what context the child image was used, the sociological structure of the period in which the poem was written was taken into account. A typology was created by

* Bu makale Hece Dergisi İsmet Özel Sayısı için hazırlanan "İsmet Özel Şiirlerinde Çocuk" başlıklı yazının genişletilmiş halidir.

** Dr. Muhammet Ali Özdoğan, Antalya Şehit Muhammet Oğuz Kılınc Anadolu İmam Hatip Lisesi, ozdogana@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7048-0009.

considering the words used side by side with the child image and how they are handled throughout the book.

Keywords: Sociology, modern Turkish poetry, İsmet Özel, child image.

Giriş

Türk şiirinde çocuk imgesi sıklıkla kullanılan imgelerden biridir. Dünya görüşü ne olursa olsun şairler çeşitli nedenlerle çocuk ve çocukluğa ilgi duymuşlardır. Şairler, farklı gerekçelerle söz konusu tema etrafında kalem oynatmışlardır. Örneğin şairler, dünyadaki eşitsizlikler, savaşlar, sınıf çatışmaları, yoksulluk gibi kaotik durumların başta gelen mağdurları olmaları nedeniyle çocuk imgesine yönelmiştir (Karataş, 2002, 70). Çocuğun saf ve doğal yapısı, çıkar ilişkilerinden uzak sosyalleşme biçimi şairlerin ilgisini çeken bir başka neden olmuştur.

Çocuk imgesini şiirlerinde kullanan şairlerden birisi de İsmet Özel'dir. O, modern Türk şiirinin önde gelen şairlerinden biri olarak çocuk imgesini zengin bir muhtevanın içinde kullanmıştır. Çocuğun fitri yapısı, gelecek fikrinin taşıyıcısı olması, her türlü ideolojik zeminde ve sınıfsal ayrışmalarda insanlığa güçlü bir ortak payda sağlaması bakımından çocuk konusu İsmet Özel'in ilgisini çekmiştir.

Çocuk, Özel'in politik tavrının merkezinde yer almaktadır. Onun yaşadığı dönemdeki muhalif kimliğinin motivasyon kaynaklarından birisi çocukluk dönemidir. Kapitalizm ve sermaye iş birliğiyle modernitenin toplumsal yapıyı dönüştüren, değiştiren, sömüren anlayışının insanlığı yükseltmeyeceğini düşünen Özel (2016, s. 296) çocukluk evresini yeniden başlangıç noktası olarak şiirinde idealize eder. Söz konusu yaşam evresinin modernite tarafından şekillendirilmesine itiraz eden şair, bunun yerine kendi değer yargıları etrafında örülmüş bir toplum tasarımı öne sürmektedir.

Çocuk teması İsmet Özel şiirindeki imge atmosferini de belirlemiştir. İsmet Özel'de şiir duygusal bir gerilimden neşet etmektedir ki bu gerilim noktalarında çocuk bulunmaktadır. Şiirde simgeden ziyade imgeye öncelik veren şair bu imgenin kaynağını da içinde yaşadığı koşullar olarak belirtir (Özel, 2006, s. 22-23). Betimleyici ve mecazi kelimelerin kullanımıyla okurun zihninde oluşturulan imge sayesinde okuyucu şiiri okurken bir şeyler gördüğünü, duyduğunu, tattığını veya kokladığını hissedebilir. İmgeler doğrudan veya dolaylı olarak insanın duyularına hitap ettiğinden zihinlerde resim yapmak zor değildir. Şair, bir şeyi hayal ederken ve hayal ettiğini anlatmak için özel bir dil tekniği kullanarak imgeler yaratır. Okurlar da imgeleri görsellere dönüştürerek imgelerin kullanımının anlamlı hale getirilmesine katkıda bulunurlar. Burada imgeler, okuyucuyu şairin ne gördüğünü, duyduğunu, dokunduğunu, kokladığını ya da tattığını hayal etmeye zorlar (Sharma Paudyal, 2023, s. 117). İsmet Özel'in şiirleri ile çizdiği resim okurun zihin levhasına göre değişir ki herkesin zihninde aynı resim oluşmaz. Özel'in kelime ve harf seçimindeki titizliği sözgelimi sert ünsüzlerden oluşan sözcükler, şiirine bir müzikalite katmış, dizeleri oluşturan kelimelerin yüklendiği anlam genişlemiştir. Özel'in kullandığı kelimeler tek başına güçlü çağrışımlara sahip olduğu kadar şiirin bağlamı içinde zengin bir imge atmosferine yaslanmaktadır. Sözgelimi şehir, fabrika, zabıta, gece, karanlık, kan, kadın, çiçek, ceset, çocuk gibi kelimeler okurun zihninde bir karşılığı olsa da şair kısmen kapalı bir üslubu benimseyerek şiirinin anlam havuzunu genişletmiştir.

Gündelik dilin kelimeleriyle yazılan şiir, İsmet Özel'de zengin simgelere, hayale, düş gücüne, imgeye ve ses akışına dayanmakta okuyanda coşkuyu ve duyguyu tetiklemektedir (Doğa, 2013, s. 123). Şiirde kullanılan imgeler okurdaki duyguyu harekete geçirmektedir. İsmet Özel'de hayal gücünün, dilin sınırlarının nerede başlayıp nerede biteceğini kestirmek mümkün değildir. Zaten onu diğer şairlerden farklı kılan tarafı da budur. Şair, okuru kullandığı bu zengin dil kullanımı ile şaşırtmaktadır.

İsmet Özel'in şiirlerini ele alırken şiirin yazıldığı dönemin sosyolojik yapısı dikkate alınmalıdır. Zira edebi metinler zamandan ve mekandan bağımsız üretilmemektedir. Şairin gençlik dönemindeki sosyal olaylar, dünya görüşünü değiştirdikten sonraki politik iklim onun şiirlerinin ruhuna sızdığı söylenebilir. Şairin İslamcı duyarlılığı ile yazdığı şiirler din sosyolojisi perspektifinden de dikkate alınmalıdır. Nitekim İsmet Özel'in hem sosyalist dünya görüşüne sahip olduğu dönemde yazdığı şiirlerde hem İslami dünya görüşüyle hemhal olduğu zamanlarda yazdığı şiirlerde ana imgelerden birisi çocuktur. Özellikle *Erbain*'de toplanan şiirlerinde çocuk vurgusu oldukça baskındır. Buna karşın şairin *Geceleyin Bir Koşu*, *Evet*, *İsyan*, *Cinayetler Kitabı*, *Cellâdına Gülümserken Çektirdiğim Son Resmin Arkasındaki Satırlar*, *Bir Yusuf Masalı* adıyla yayımlanan kitaplardan sonra şiirlerinin yer aldığı oldukça hacimli olan *Of Not Being A Jew*'de ise çocuk imgesine daha az rastlanmaktadır.

Şairin çocuklara yönelik bu ilgisinin temel nedenlerinden birisi onun TRT 2'de "Çocuklar Deliler ve Şairler" üzerine yaptığı konuşmada gizlidir. Özel, kendini ciddiye alan ve hakikat konusunda endişeler taşıyan insanların bir arayış içine girdiğinden söz etmektedir. Özel'e göre hakikati aracısız, tek taraflı tecessüm ettiren özel unsurlar vardır. Onların ilkinde çocuklar yer almaktadır. İkincisi deliler, üçüncüsü şairlerdir. Şair tek başına hakikatin tecellisini mümkün kılan bir faaliyet içindedir. İpini fırlatan şair okurla irtibat kurar.¹ Bu irtibatı kurarken imgelere yönelen şair için hakikat, şiirle bütünüyle özdeşleşmez. Ancak yine de o, şiirin canlılığını sağlamaktadır (Özel, 1997, s. 228). Şairler, çocuklar ve delilerin ortak yönü gerçekliği eğip bükmeden, hakikatin ruhuna zarar vermeden söylemeleridir.

Hakikatle kendisi arasına şiirle köprü kuran İsmet Özel, umudu, hayal kırıklığını, sorumluluğu, pişmanlığı, isyanı çocuk imgesi etrafında dile getirmiştir. Onun kelimelere yüklediği anlamları çözmek çetrefilli bir iştir. Bilhassa *Of Not Being A Jew*'deki şiirler - çoğu kişinin kabul edeceği üzere- oldukça kapalıdır. Öyle ki bazı şiirler, şairle kendisi arasında bir şifre gibidir. Amacımız bu şifreyi bütünüyle çözmek değil, zaten bu mümkün değildir. Şiiri "uyanıkken rüya görmek" olarak tanımlayan İsmet Özel'in (1999, s. 31) "rüya"sını çocuk imgesini merkeze alarak yorumlamaktır. Dolayısıyla makale, şairin şiirleriyle sınırlandırılmıştır.

İsmet Özel şiirinde çocuk imgesi üzerine müstakil bir çalışmaya rastlanamamıştır. İbrahim Tüzer'in (2020) doktora tezinde onun çocuk kelimesine bakışı bir başlıkta ele alınmıştır. Araştırma için öncelikle İsmet Özel ile ilgili literatür gözden geçirilmiştir. Yine şairin başta şiir kitapları olmak üzere eserleri okunmuş, çocuk ve onunla bağlantılı kelimeler not alınmıştır. Özel'in şiir üzerine yazdığı metinlerde şiirle ilgili düşüncelerinin altı çizilmiştir. Yine çocuk imgesinin hangi bağlamlara sahip olduğunu saptayabilmek için de şiirin yazıldığı zaman ve mekân hesaba katılmıştır. Çocuk imgesi ile yan yana kullanılan kelimeler, kitabın genelinde nasıl işlendiği göz önünde bulundurularak bir tipoloji oluşturulmuştur.

1. Gündelik Hayatın İçinde Biyolojik Bir Varlık ve Kendi Doğallığı İçinde Çocuk

İsmet Özel şiirinin temel vasıflarından birisi gündelik yaşamın içindeki sıradanlıkların, detayların, onun şiirlerine ustaca işlenmiş olmasıdır. Bu yüzden Özel'in şiirlerini anlamak için derinlemesine bir bakış gerektiği kadar yüzeysel bir bakışa da ihtiyaç vardır. Zira şair, hayatın olağan akışındaki bu doğallıklara gözünü kapamamış şiirini inşa ederken dilin imkanlarını kullandığı gibi çevrenin de imkanlarından istifade

¹ Daha detaylı bilgi için bkz. "Çocuklar deliler ve şairler" İsmet Özel - YouTube [Erişim Tarihi: 12.07.2023].

etmiştir. Bu sayede gündelik hayatın sıradanlıkları, İsmet Özel şiirinin unsurlarından biri olmuştur.

Başlangıçta biyolojik bir varlık olarak dünyaya adım atan çocuk, gelişimsel dönemlerin içinden geçtikçe sosyopsikolojik yapısı da çevresel şartlardan etkilenir. Ancak çocuğun başlangıcında cinsellik vardır. İsmet Özel'in şiirlerinde de cinsellik bir tema olarak kendine yer bulmuştur. Ne var ki şair cinselliği şiirin içine gömmüştür. Şairin dünyasında çocuk cinselliğin bir ürünüdür. İlkokul üçe kadar çocukların cinsel temas sonucu doğduğunu bilmediğini ifade eden şair ergenlik döneminde cinselliği bir mükafat olarak algıladığını beyan etmiştir. Ona göre insanların cinsel sorunları olur ama onu topluma uygun olarak gizlemeyi tercih etmektedir (Tüzer, 2020, s. 180).

“babam uçurtmalarımı benden çok severdi
bilirsin şimdi uçurtmalarım büyük, o homurtu (insan)
eskiden her üzgün bakışımı Pegasus'a harcardım
her kapı gıcirtısından çocuklar dökülürdü, ne çirkin
ne çirkin, gövdemde ince bir zırh yara kabuklarından
derken hüzün! Kadın sesleri çıkararan o duman...” (“Ölü Asker İçin İlk Türkü”,
Özel, 2001, s. 46).

İsmet Özel, şiirlerinde çocuk ve kuş imgesini sıklıkla birbirine yakın kullanır. İbrahim Tüzer (2020, s. 181), İsmet Özel'in şiirlerinde kuş kelimesinin cinselliği imgeleyen bir yönü olduğunu belirtmektedir. Bunun yanında kuş ve çocuk kelimelerinin yerinde duramamayı simgeleyen bir ortaklığı vardır. Yukarıdaki şiirde ise çocukların döküldüğü “kapı gıcirtısı” duyusal bir imgedir. Bu duyusal imgenin daha berrak bir şekilde algılanabilmesi için vaktin gece olması gerekmektedir. Gıcırdayan kapının usulca açıldığı gibi durum da söz konusudur ki bu cinsel birleşme öncesindeki bir eylemdir. Öte yandan “Bir Ağrı Yakıldıkça Sevilmeli” şiirinin de vakti geceder. Şiir, “Gecenin dürüstlüğünden herkes kuşkulanır/ korkulur o kuş yüklü iniltilerden” diyerek başlamaktadır. Özel (2002, s. 27), *Bir Yusuf Masalı*'ndaki “Sebeb-i Telif” (s. 27) şiirinde ise dört defa tekrar ettiği “Başkalarının aşkıyla başlıyor hayatımız” dizesinde de çocuğun dünyaya gelişinde cinselliğin rolüne göndermede bulunmaktadır.

“Başkalarının aşkıyla başlıyor hayatımız
ve devam ediyor başkalarının hınçlarıyla
düşmanı gösteriyorlar, ona saldırıyoruz
siz gidin artık
düşman dağıldı dedikleri bir anda
anlaşıyor
baştan beri bütün yenik düşenlerle
aynı kışlaktaymışız
incecik yas dumanı herkese ulaşıyor
sevinç günlerine hürya doluştüğümüzda
tek başınayız.
Diyorum hepimizin bir gizli adı olsa gerek
belki çocuk ve ihtiyar, belki kadın ve erkek
hepimiz, her birimiz gizli bir isimle adaşız” (“Sebeb-i Telif”).

Esasında biyolojik açıdan insan, başkalarının aşkıyla bir bebek olarak dünyaya adım atmakta devamında da çocuk, ihtiyar, kadın ve erkek olarak hayata devam etmektedir. Ortak biyolojik dünyaya aitliğine rağmen insanlar, başkalarının öfkeleri, hırsları, arzuları, politikaları nedeniyle birbirini ötekileştirmektedir. İnsanlar yaş ilerledikçe çocukluktaki ortak noktalarını görememekte kendi dışındakilerin istekleri yüzünden birbirinden uzaklaşmaktadır.

Şairin doğal bir gözlemci olması onun şiirlerinde çocuk imgesinin kaynağına ilişkin ipuçları vermektedir. İsmet Özel gündelik hayatın akışını dikkatle takip eden, onu imgelerle süsleyerek şiire aktaran bir isimdir. Şiir tahlili yapanların derin anlamlar yüklediği bazı kelime oyunları şairin günlük hayatın akışına yaptığı odaklanmanın neticesinde ortaya çıkmış dizelerdir. Şair, bazı şiirlerinde çocukları, doğal ortam ya da çevreyle münasebetleri üzerinden ele almaktadır. O, "Yorgun" şiirinin ortaya çıkışını da hayatın olağan akışı içinde görülmeye değer olanı çekip çıkarmak şeklinde özetlemektedir (Özel, 2001, s. 15). Şairin hayal gücü burada devreye girmektedir. Günlük hayatın sıradanlığı içinde geçen bir günü şair şiirsel dilin imkanlarıyla kağıda resmederken o tabloya bakanlar ise kelimelerin üzerine derin anlamlar, mesajlar yükleyebilmektedir.

"ekinler çocukların en rahat uykuları

...

eşiklere oturmuş aya doğru çocuklar

o serin bereket gölgeleri çocuklar

yani çocuk o güzel tüccar

yorgunluklar alıp kargılar dağıtan

geceye karanlıktan önce gelen çocuklar" ("Yorgun", *Erbain*, s. 15).

Şair, Ankara'nın bir ilçesinde yaz aylarında, ekinlerin olgunlaştığı dönemde, şahit olduklarını şiire dökmektedir. Çocuklar akşam eve dönen babayı karşılamakta ve onun yorgunluğunu almaktadır. Bununla birlikte *Erbain*'deki "Kaçış" şiirinde Özel'in kendisi ve çevresindeki çocukların gündelik hayatından kesitler yer almaktadır. Sözelimi o, çocukların kar yağdıktan sonraki mutluluğunu ve evden "dönülmez kaçışa" uzandığını tasvir etmektedir (s. 32). "Geceleyn Bir Koşu"² şiiri de şairin çocukluk yıllarının geçtiği Kastamonu'dan izler taşımaktadır.

"Külден bir ağzım vardı mermilerden önce

çanların saçlarıma değdiği yerde ulurdu

Mori, bakırcı çarşısı, incitepe

ağzımın üniformasına sokulurdu."

Bakırcı çarşısı, İncitepe Kastamonu'ya ait mekanlardır ve Mori de Özel'in ilkökul arkadaşıdır. Şairin okul yıllarına ait yaşadıkları "Puluie Encore Apres La Pluie" (*Of Not Being A Jew*, 2020) şiirinde de beş duyu organına hitap eden bir imge denizine aktarır. Çatal sapan, cepteki bilye, ıslık, yontulan söğüt dalı, böğürtlen, çayda çimmek, cevap kebab gibi imgelerle bir çocuğun dünyasını anlatır. Özel, "Esmerim daha esmer her yaz sanki okullar" mısrasında taşradaki çocukların doğal gelişiminden bahsederken hemen devamındaki "Açılınca gitgide açılacak rengim" mısrasıyla da bu doğallığı bozan kurumsal yapının rolünü de eleştirir.

2. Bir Umut Fikri Olarak Çocukluk

İsmet Özel'in şiirlerinde çocuk(luk) hem bireysel gelişmenin başlangıcı hem toplumsal değişimin ve dönüşümün mihenk taşıdır. Çocukluk, büyüklerin hayallerini kurduğu bir dönem olduğu kadar onlara yeni umut fikirleri aşıladığı bir yaşam evresidir. Çocuk aynı zamanda büyüklerin kendi gerçekleştiremedikleri ideallerine ulaşmalarını bekledikleri bir öznedir. Bu yazıda "Bir Umut Fikri Olarak Çocukluk Dönemi" iki başlıkla genişletilecektir. Özel'in şiirinde umut bağlamında çocuk(luk), ilkinde bireysel değişimin

² Mori, İsmet Özel'in ilkökul arkadaşının lakabıdır. Daha detaylı bilgi için bkz. [İsmet Özel'in Mori'siyim \(yenisafak.com\)](http://www.yenisafak.com); Ataol Behramoğlu ise İsmet Özel üzerine yazdığı bir yazıda "Yanlıştı hatırlamıyorsam Mori mahallenin delisi idi" demiştir. (Akt. Tüzer, 2020, s.159).

kaynağı olarak ele alınacaktır. İkincisinde biyolojik dönemin dışında kalan ve ortak kaderi paylaşan insanların çıkış yolu olarak değerlendirilecektir.

2.1. Yeniden Başlangıç Noktası: Çocukluk

İsmet Özel'in şiirlerinin derinlerinde çocukluk dönemi yatmaktadır. Onun ilk şiirlerinde kan, kuş ve çocuk kelimeleri birbiriyle ilişkili bir şekilde işlenmektedir. Özel'in gençlik döneminde yazdığı şiirlerinde üç kelimenin de bize çağrıştırdığı bir anlam evreni vardır. Kan hareketli, akışkan bir şeydir ve hayatı imgelemektedir. Kan, canlılığın sembolüdür. Öte yandan kuş, bağımsızlığı, gökyüzünü, gökyüzü ise özgürlüğü simgeler şairde. Çocukluk çağı ise insanın en hareketli olduğu dönemdir. Şair, bunu hem kendi çocukluğundan hem de şiire hareket unsuru katan dere ile birleştirerek "ben koşarken derelerde birikirse çocukluğum" dizesiyle hatırlamaktadır. Özel (2001, s. 65), "Gırtlığımda bir harf büyüyor" diye başladığı "Partizan" şiirinde "Yırtarak açtığımız zarflarda" bir gelecek tasavvurunun haberini vermektedir. Beklenen gelecek o kadar özlenmektedir. Bunun için o zarf, beklemeye tahammülü olmayan şair tarafından yırtılarak açılmaktadır. Bu gelecek ideali Özel'de, "Bereketli kuşlar serpeceğim ayaklarıma" dizesinde tecessüm ettirilmektedir. Zaten bu dizeyi anlamlı kılacak olan da birkaç mısra ötedeki "Umudunun ayak seslerini okşuyoruz, yavrum." dizesidir.

İnsan yaptığı hatalardan, yanlışlardan duyduğu pişmanlıktan dolayı hayatında çocukluğuna geri dönmek isteyebilir. Kişinin çocukluğuna dönme isteğinin temelinde hayata yeniden başlama arzusu yatmaktadır. Çocukluk bozulmamış bir dünyadır. Özel'in şiirinde de çocukluk insanların henüz ayrışmadığı için herkesin ortak adıdır. *Bir Yusuf Masalı*'nda (s. 56-57) çocukluk nefsanî hazlardan uzaklığı, gençlik dağılmayı, yaşlılık ise yeniden toparlanma isteğinin olduğu evreye karşılık gelmektedir.

İsmet Özel (2001, s. 177), "Amentü" şiirini kendi çocukluğunu merkeze alarak kurgulamıştır. "Amentü", şairin dünya görüşünde bir sınır taşı vazifesi görür. Şair, "Amentü"de "Kar yağarken kirlenen bir şeydi benim yüzüm" derken temizliğe ve zamanla ağaran saçlara atıfta bulunmaktadır. İnsan çocukluğundan uzaklaştıkça kirlenmektedir. Şair çocukluğuyla arasına giren zamanı ve mesafeyi hesap etmiştir. Şiirde geçen "asıl anlamı, bilmezdim, meğerki, sanarak, oysa" gibi ifadeler Özel'in çocukluğuyla arasındaki mesafeyi vurgulamaktadır.

Kar kelimesi Özel'in şiirindeki ve onun dünyasındaki baskın mevsimin kış olduğunu göstermektedir. Bu durum "Kaçış" (s. 32) şiirinde daha belirgindir.

"Kar yürürdü çünkü kar
temiz eldiveni gökyüzünün
tüfengimin ıssızlığını büyütürdü
bir dönülmez kaçışa uzanırdı çocuklar
ve o üzünç bitkisi çocuklarda ölürdü
Artık üşümek çince bir çiçektir oralarda" (Özel, 2001, s. 32).

dizeleriyle İsmet Özel kar ve çocuk imgesini kendi doğal gerçeklikleri içinde ele almaktadır. Özel, "o temiz eldiveni gökyüzünün" dediği kar ile çocukları şiirde saflık ve temizlik paydasında buluşturmaktadır. Karla buluşan çocukların üşümek diye bir derdi yoktur. "Mazot" şiirinin sonunda da şair kar ve çocuk kelimesini olumlu bir içerikte umut bağlamında işlemektedir. Şair mesajını şiirin sonuna saklamıştır: "gönlüne kar yağdırıyorsa çocuk sesleri yetsin/ dikkat et hiçbir şey ıslatmasın namluları" (Özel, 2001, s. 146).

Çocuk ve kar ilişkisinde başka anlamlar da bulunmaktadır. Karın, soğuğu anımsatması ve insanı üşütmesi bir gerçekliktir. "Çocukların üşüdükleri anlaşılıyor bütün

yaşadıklarımından" dizesi bireyin hakikatten ayrı düşmesini ve çektiği hakikat sancısını ifade etmektedir (Özbahçe, 2003, s. 115).

Özel kendi çocukluğundan hareketle yazdığı şiir dilinde kapı imgesini de aynı bağlamda kullanır. Şairin çocukken Kastamonu'da kaldığı evi hatırlatması hem kendi hayatına hem de sosyokültürel yozlaşmaya bir göndermedir. Yukarıda bahsi geçen kar imgesi gibi kapı da zengin bir çağrışıma sahiptir. İki kanatlı kapı Karadeniz bölgesinin mimari yapısının bir parçasıdır elbette ancak kapı evin dışa açılan bir yönü olduğu gibi evi dış tehditlerden, etkilerden, tehlikelerden koruyan bir fonksiyonelliğe haizdir. Öte yandan şairin çocukluğundaki boyasız kapı Atay ve Güven'in (2021, s. 1521) ifade ettiği gibi sahiciliği anlatmaktadır. Şair, şiirde çocuk kelimesini kullanmasa da çocuk(luk) şiirin geneline yayılmış imge olarak serpiştirilmiştir.

"Bizim ahşap evimizin kapısı Kastamonu'da
iki kanatlıydı. Biri
hep kapalı dururdu kanatların
ardında demir dayak.
Gece olur
karanlığın haşyetinden kapanırdı tek kanat.
Boyasızdı tahta kapı
bu yanıyla güvenirdim ona.
Yıl elli üç. Üçteyim. Dövüşmek üzereyken bir yaşıtımla
Malenkof! diye bağırılmışım öfkeden patlayarak
zavallı arkadaşım
hiçbir şey anlaşılmayan bu telaffuz karşısında
şaşırp kaçtı bağıra ağlaya.
Sonra kızlar geldi
bir kanadı açılmayan
boyasız kapının önündeki betonda
rond yaptılar ve raspa oynadılar:
Raspa raspa ras
Kore'ye mektup yas." (Özel, 2021a, s. 268).

İsmet Özel şiirinde çocuk ve umut sıkça karşımıza çıkmaktadır. Şair, büyüklerin dünyasında aradığı umudu yeşertmek için çocuklara yönelmektedir. Nitekim "Yaşatan" (*Erbain*, s. 134) şiirinde "... üniformalar altında/ banknotların, kırvatların saltanatıyla/ çürütülmektedir halk." Bu nedenle şair yüzünü "ayaklarını çıplatıp sulardan geçen çocuklar" a çevirir.

İsmet Özel'in (2001, s. 195) yeniden başlamak için önelediği temel koşul "İçimden Şu Zalim Şüpheli Kaldır Ya Sen Gel Ya Beni Oraya Aldır" şiirinin başlığında saklıdır. Şairin "Amentü" den sonra yazdığı ve safını iyice belli ettiği bu şiiri Hz. Peygamberin kıyamet hadisiyle³ birlikte okunduğunda daha anlamlı hale gelmektedir. "ter yürekte susayışlar yaratan yağmurlara açıldım/ kalmışsa tomurcuklar önünde sendeleyeyen çocuklar/ kalmışsa birkaç ısrar ölümle yarışacak/ onların yardımıyla dünyamıza acıdım." (*Erbain*, s. 195). Şairin "şakaklarıma dayanınca güneş" dediği ortamda kadınların doğurduğuna inanmadığından söz etmesi anne ile evladın kıyamet sahnesindeki ayrılığını akla getirmektedir. Susayış, yağmur, tomurcuk ve çocuk insanların sağır olduğu

³ "Güneş, kıyamet gününde insanlara bir mil mesafe kalıncaya kadar yaklaştırılır. İnsanlar, işledikleri kötü amelleri kadar tere batarlar. Onlardan bir kısmı topuklarına, bir kısmı dizlerine, bazıları kuşak yerlerine kadar ter içinde kalır; bazılarının da ter âdeta ağızlarına gem vurur" (Müslim, Cennet 62. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 6).

gerçek dünyada ya da dünya gerçeklerinde şairin hayata yeniden başlama isteğinin göstergeleridir.

2.2. Uya(ndı)rılması Gereken Bir Topluluk Olarak Çocuklar

İsmet Özel'in çocukluk yılları onun şiirleri için zengin bir veri deposu olsa da Özel'de çocuk imgesinin karşılığı her zaman biyolojik bir döneme karşılık gelmez. Yerine göre hayatta ortak bir kadere sahip topluluklar söz gelimi işçiler, askerler özelin şiir dünyasında çocuk imgesinin imkanlarıyla anlatılır.

İsmet Özel şiirinde temel özellik dış çevrenin insana uyguladığı baskı ve şiddetten doğan gerilimdir. Özel'in şiirine hakim olan bu gerilim bireyde bir teslimiyet veya zafiyet oluşturmamakta aksine onu diri ve canlı tutmaktadır (Özbahçe, 2003, s. 114). Özel'in şiirlerine baktığımızda onun toplumsal sorunlara yüksek bir farkındalık seviyesinden yaklaştığı görülecektir. Ona göre şiir, ezilenlerin, ayağa kalkanların sesi olmalıdır (Özel, 2021b, s. 60). O, bu yüzden gençlik yıllarındaki ideolojisinin ürettiği idealist tutumunu şiire yansıtır. Sözelimi "Sevgilim Hayat" şiirinde "Gün turuncu bir hayalet gibi yükseliyor/ izmarit toplayan çocukların üstüne" dizeleri bize askerlik döneminde herkesin karşılaştığı bir sabah klasiğini hatırlatmaktadır ki Özel, bu şiirini askerlik yıllarında yazmıştır. Uykularından zorla uyandırılan askerler her sabah ilk iş olarak yerdeki izmaritleri toplamakla yükümlüdür. 20'li yaşlardaki bu gençler için çocuk denilemez. Ancak Özel, kendi akranlarını çocuk olarak tasvir etmektedir. Yasalar karşısında hukuken bir sorumluluğu olsa da muhtemelen aralarında suça karışmış kişiler bulunsa da neticede askerler kolektif olarak masumlar kategorisinde zikredilmektedir. Onlar, esas düşman Faşizmin devlet katlarında imzalanan çeklerinden habersizdir. Onlar, iradeleri oldukça zayıflatılmış kişilerdir. Özel bu şiirinde halkı, büyük resimden haberdar etmek istemektedir.

Büyük resimde kadınlar da yer almaktadır. Zira şair, bacım ifadesini kullanarak yukarıda ifade etmeye çalıştığımız durumla örtüşen bir sahiplenme, öncülük etme haleti ruhiyesine sahip olduğunu göstermektedir. "Sevgilim Hayat" şiirindeki "Bacımı koyvermiyorken şizofreni" dizesi Kozlu maden faciasını yaşamış madenci annelerinin, eşlerinin, çocuklarının dünyasını da anlatmaktadır.⁴ Evlatlarını veya eşlerini kömür madeni ocaklarına gönderen kadınların yaşadığı psikoloji şizofrenik bir durumdur. Bu şizofrenik durum, bu insanların kendi iradeleriyle düştükleri bir psikoz değildir. Sanrılar, varsanılar, organize olmayan davranışlar, negatif semptomlar ve sosyal işlev bozukluğu ile karakterize edilen bir psikiyatrik hastalık (Summakoglu ve Ertuğrul, 2018, s. 43) olan şizofreni sosyal örgütlenmenin, ayağa kalkmanın önünde bir engeldir.

Yine şair, kullandığı hayalet, yükselmek, güneş kelimeleri ile şiire ikinci bir anlam katmak istemektedir. Fotoğrafın tamamını görmekten aciz olan halkın üzerinde bir hayalet gibi yükselen güneş panoptik bir baskı unsuru olarak şiire yerleştirilmektedir. Hayalet, çocuklar için korkutucu bir şeydir. Çocukların zihninde, onların dünyasında üretilmiş korkunç bir şeydir. Azınlığın çoğunluğu denetlemesi anlamına gelen panoptik gözetleme Foucault'ya göre iktidarın kitleler üzerindeki tahakkümünü artıran bir yöntemdir (Foucault, 2008, s. 1-12). Göremeyen ama görünen kişiler (çocuklar) çeşitli korkularla dizginlenir ve panoptik denetim sağlanır.

"Sevgilim Hayat" şiirinde hayalet ve şizofreni kelimeleri ile oluşturulmak istenen bir anlam havuzu vardır. Her iki kelimenin ortak noktası bir sanrı olmalarıdır. Toplumu oluşturan hem kadınları (bacım) hem erkekleri (izmarit toplayan çocuklar) denetim altına

⁴ 13 Mart 1965 Tarihli Akşam gazetesinin manşeti "Üç Maden Ocağında 7 Bin İşçi Ayaklandı İşçilere Ateş Açıldı" şeklindedir.

alan, onların iradelerini zayıflatan bir vakıa söz konusudur. Ve şair nazarında her iki grubun aynı amaç için uyandırılması gerekir. Özel, bu şiirdeki “çünkü biz savaşmasak” dizesi Nazım Hikmet’in (2018, s. 188-189) “Kerem Gibi” şiirindeki “Ben yanmazsam sen yanmazsan biz yanmazsak, nasıl çıkar karanlıklar aydınlığa” mısralarını hatırlatmaktadır. Nazım Hikmet gibi İsmet Özel de yaşama dair argümanlarını umut ve özgürlük imgeleriyle inşa etmektedir. Turuncu bir hayalet gibi yükselen gündenden bahseden Özel, muhatabına toplumcu gerçekçi duyarlılıkla yaklaşarak samimiyetini ve kararlılığını belirterek yüzünü umuda çevirir.

“yüzüme bak
ve rahmini bana doğru tekrarla
ben öyle bilirim ki yaşamak
berrak bir gökte çocuklar aşkına savaşmaktır” (Özel, 2001, s. 109).

Yaşamayı “berrak bir gökte çocuklar aşkına savaşmak” şeklinde nitelendiren şair, modern kapitalizmin yol açtığı zararları savaşarak yok edeceğine inanır (Yılmaz, 2020, s. 650). Çocuklar aşkına savaşmak Özel’in *kahraman beninin* mücadelesine meşruiyet katmaktadır (Güzel, 2023, s. 147). Bu dizelerin yer aldığı “Sevgilim Hayat” şiiri Özel’in politik duruşunun bir ifadesidir. İsmet Özel, şiirde altyapı ile üstyapı arasındaki çatışmaya göndermede bulunmaktadır (Yılmaz, 2013, s. 48). Şiirde İsmet Özel, kapitalizmin savunucusu patronların karşısına işçileri, emperyalizmin temsilcisi ABD, SSCB’nin karşısına ise Küba ve Afganistan’ı yerleştirmektedir. O, bu çatışmada tarafını belli etmek ve muhatabını etkilemek için yüzü kullanmaktadır. Zira şiirde yüz, yaşanmışlığın izlerini barındırması bakımından gerçek duyguları yansıtan bir ayna işlevi görmektedir. Yüzün merkezinde göz vardır ve göz gördüğü kadar karşı tarafa kararlılığı göstermektedir. Emperyalizmin aracı savaş uçaklarının yanında kapitalizmin simgesi otomobiller ve fabrikaların yol açtığı kirlilik, şairi rahatsız etmektedir. Bu bağlamda şair, “Sevgilim Hayat” şiirinde insanlık sorunlarına yaklaşımını daha geniş bir yelpazeye taşımaktadır. Onun sosyalist devrimci duyarlılığıyla yazdığı bu satırların devamına bakıldığında Küba’dan Afganistan Kandehar’a kadar bir coğrafyada çocuğun evrensel kimliği öne çıkarılır. Özel (2006, s. 26), geri kalmakla suçladığı İkinci Yeni şiirinin toplumun vicdanını aksettiremediğinden söz etmektedir. Zira çocuk, vicdanın en yalın sembolize edilebileceği bir gerçekliğe sahiptir. Özel, şiirin yayımlandığı dönemde ABD’ye yönelttiği eleştirilerini şiirin yayımlanmasından 16 yıl sonra Sovyetler Birliği’ne de çevirir. Oysa SSCB iki kutuplu dünyanın sosyalist kanadını temsil etmekteydi ve şair bir dönemini sosyalist fikirleri savunarak geçirmiştir. Buna rağmen insanlık söz konusu olduğunda onun ilkesel tutumunda değişen bir şey yoktur. Özel, şiirine SSCB’nin bombaladığı Kandehar’ı da ekler (Fedai, 2018, s. 389). “Ke San’da Kandehar’da ümüğüne basılır mı vahşetin.”

İsmet Özel, bu dizelerin devamında neden savaşması gerektiğini “anamın giydiği pazen/ sofrada böldüğümüz somun/ yani ıscacık benekleri çocukluğumun” dizeleriyle açıklar. Pazen, somun ve çocukluk üçlüsü toplumun doğallığını simgeleyen belki de sağlam kalan son kalenin taşlarıdır ve bunların bozulduğu takdirde toplumun çöküşü an meselesidir. Toplum çöktüğünde ise bir daha ayağa kalkması pek olası değildir. Özel’in (2021, s. 121) sosyalist duyarlılığın izini taşıyan yukarıda sözünü ettiğimiz iki şiire nazaran şair, “Bilimsel Türkiye” şiirinde çerçeveyi daha da genişletir. Şairin 2000’lerden itibaren önem atfettiği Türklük kavramının içini dolduran bir şiirdir “Bilimsel Türkiye”. “Hele derdim gelmesin/ Başına daha kötüsü/ Özüyle üveyiyle/ uşağı beslemesi evlatlığıyla/ kızına kırsığına/ Ümmet-i Muhammed’in”. Benzer bir düşünceyle Özel, “He Lan” şiirinde de “He lan ben bir Türkiye derim başka bir şey söyleyemem/ Haram yemem çocuğuma da ondan lokma yedirmem” (*Of Not Being A Jew*, s. 151) dizeleriyle

çocuk kavramını Türkiye ile özdeşleştirmektedir. Şair, Anadolu'da "lan" kelimesinin kışkırtıcı, erkeksi ve uyandırıcı gücünden istifade etmektedir. Aynı kitapta şair, Türk merkezli medeniyet tasavvurunu dile getirirken çocuğa müracaat etmektedir. Özel yukarıda işçileri uyandırmaya çalışırken kullandığı çocuk ifadesini bu kez Türkiye için kullanır. Çocuk bu medeniyet bilincinin öznesidir. Şair, "De La Frayeur D'être Plombier Borgne" (*Of Not Being A Jew*, s.566) şiirinde Türklerle ilgili planları (oyunları) haber verirken "Elinde maşa/ Kolunda sepet/ Salyangoz topluyor mübarek" ifadelerini kullanır. Mübarek hitabı Anadolu'da bir kızgınlığın da dışavurumudur. Şair, bu dizelerin devamında "Bakın çocuklar/ Bu oyunda biz yoğuz/ Bizi alkışlarla sahneye/ Beyaz perdeye podyuma/ Bir çıkarana oldu sanan var ya" (s. 575) dizeleriyle toplumu uyarmaktadır. Özel'in ifade ettiği gibi "bugün millet olarak yüz yüze geldiğimiz tehlike, elimizden milli yükseliş için bir şey gelmeyeceği fikrinin yaygın olmasıdır.⁵ Çünkü Özel'e göre Batı'nın "Minyatür santur nakkaş neccar" diye bildiği bu çocuklar, "Tarihe at üstünde ok atarak" çıkmışlardır. Özel, Batı ve Türk karşılaştırmasını yaptığı bu şiirinde şu temennisini de dile getirir:

"Çoluğu çocuğu hısımlı akrabasıyla
Avrupa'ya taşınmadıysa
Niye niyetine Allah'a yalvarmaya
Yarabbi ne olur hiçbir
Ama hiçbir bakımdan
Beni onlara benzetme diye" (Özel, 2021a, s. 597).

Batı ile Türklerin ilişkisini ironik bir dille eleştiren Özel, işin ilginç tarafı bu tutumunu şiirlerinde kullandığı yabancı kelimelerle sürdürür" (Morrison, 2006, s. 507).

İsmet Özel (2001, s. 66), çocuk imgesine yüklediği umut duygusunda kuvvetli bir ben dili hakimdir. Bu durumu şairin öncü kişiliği ile bağdaştırmak mümkündür. Özel'in şiirine hakim olan birinci tekil şahıs fiil kipi onun sorumluluk bilinciyle ilintilidir. "Partizan" şiirindeki "uyusam bir dağın benimle uyuduğu oluyor" dizesi şairin çocuk ve umut bağlantısı hakkında birkaç mısra ötede söyleyeceği "Yunmadık saçlarını okşuyoruz, yavrum/.../ Umudunun ayak seslerini okşuyoruz, yavrum." dizelerini daha da belirginleştirmektedir.

Şairin çocuk kelimesini biyolojik yaş aralığının üzerinde kullandığı, ABD'nin Vietnam'a karşı başlattığı işgal hareketine göndermelerde bulunduğu, "Bir Devrimcinin Armonikası" şiirinde "İşte potin bağlıyor çocuk" (*Erbain*, s. 77) dizesi dikkat çekicidir. Gitmek, boğulmak, ırmak kelimeleri görünüşte olumsuz bir manayı çağırırsa da şairin "benim o boğulduğum armonika" dediği ses -Vietnam'ın başkenti- "Hanoy'da bir uçaksavardır" ki uçaksavar sesi halkları uykusundan uyandıracak ve coşturacak sestir.

3. Büyüklerin Dünyasına Karşı Protest Bir İmge: Çocuk ya da Kendisi Olmak

İsmet Özel'in (2021b, s. 60) hayat hikayesinde protesto önemli bir eylemdir. Ve şiir bunun için etkileyici bir araçtır. Şaire göre "şiir başkaldıranların, haksızlığa uğrayanların sesidir". Özel'in protestosunda çocuk hem bir motivasyon kaynağı hem de onun simgesidir. Bunun yanında çocuk(luk), itiraz edilen şeylerden kaçarken ya da kaçınılarken sığınılacak bir alandır.

Çocukların ruh halini dikkate aldığımızda onlar, görünüşte protest bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla onlar, büyüklerin koyduğu kuralları hep çiğnemeye meyillidir. İsmet Özel de (1999, s. 73) bütün yasakların insanları o yasakları çiğnemeye kışkırttığından söz

⁵ Bkz. İsmet Özel'in 18.05.2014 tarihinde Kocaeli Kitap Fuarında yaptığı konuşma. [İSTİKLÂL HARBİ VERMEMİZ ÖLDÜKTEN SONRA AKSIRMAKTI](http://istiklalsidernegei.org.tr) (istiklalsidernegei.org.tr), [Erişim Tarihi: 1.08.2023].

etmektedir. Şair, ilk gençlik yıllarında o yasakları çiğnemenin cazibesini üzerinde hissettiğini belirtmektedir. Özel (2021b, s. 60) için şiir kuralların kişiliksiz yapısını yıkmak isteyenlerin, daima tazelik arayanların sesidir. Ancak onun yasaklarla ilişkisi muhalif olmanın popülerliği değil popülizmin sağlığına muhalefet şeklinde ilerlemiştir. Bu noktada İsmet Özel (1999, s. 23), çocukluğundan itibaren kendisini ayakta tutan iki temel değerden söz etmiştir: kadirşinas itaatsizlik ve tevarüs edilmemiş asalet.

Özel'in (1999, s. 23) tevarüs edilmemiş asaletinin kaynağında çevresindeki sahteliğe karşı duyduğu tepki bulunmaktadır. Bu bağlamda İsmet Özel şiirinin temel izleklerinden birisi kendisi olmaktır. Kendisi olmak bireyin çevresel şartların yabancılaştırıcı ve insanı çürütücü etkilerinden uzak durmak için gereklidir. Şair, çocukluğundan itibaren çevresindeki yapaylığa bir bariyer ördüğünü dile getirmektedir. Bireyin benine yabancılaşmadığı dönem olması nedeniyle çocuk ve çocukluk dönemi onun radarındadır. Özel'e (2021b, s. 59-60) göre şiirin misyonlarından birisi kuralların kişiliksiz yapısını yıkmak isteyenler için ses olmasıdır. Bu bağlamda çocuk Özel'in şiirinde kuralların hegemonik yapısına boyun eğmeyen bir tip olarak karakterize edilir. "Savaş Bitti" de (*Of Not Being A Jew*, s. 309) kendi çocukluk çağını da dünyaya karşı protestosunun başlangıcı kabul etmektedir. "Ben çocukluk çağımdan beri/ Görülen görünen gösterilen dünyaya/ Alışmamak inadında kararlı takımı tuttum". Şairin kadirşinas itaatsizliği burada devreye girmektedir ve onun tevarüs edilmemiş asaletinin zeminini bu itaatsizliği oluşturmaktadır. "Üç Frenk Havası", "Of Not Being A Jew" şiirlerinde olduğu gibi şair "Jazz" şiirinde de insana kendisine dönme çağrısı yaparken yabancılaşma ve herkesleşmenin modern toplumda doğadan ve kendi doğasından nasıl koptuğunu nasıl sıradanlaştığını ortaya koyar (Öztürk, 2021, s. 218). Özel, ben kelimesini sıkça tekrar ederken öznenin gücünü vurgulamaktadır. Ben vurgusu bir iradenin varlığını çağırıştırır.

Bireyi kendinden koparan ve içinde bulunan şartları farkına varmadan kişiye benimseten toplumsallaşma yeni alternatiflere, yollara gözünü kapatmasına, bireyin herkesleşme sendromuna tutulmasına neden olmaktadır. Öte yandan "Ben oysa/ herkes gibi/ herkesin ortasında" ("Celladıma Gülümserken Çektirdiğim Resmin Arkasındaki Satırlar") olsa da şair kendi gerçeğinin farkına vardığı için yalnızlaşmaktadır (Özel, 2001, s. 231). Neticede "aynada iskeletini gören" şairin kendi dünyasına seyahati başlamaktadır. Kişinin tek başına çıktığı bu seyahat, yaşadığı ortama konumlanamaması, varlığındaki "kaygı" nedeniyledir. Bu kaygı, modern çağın bir insanı ve şairi olarak İsmet Özel'de çocukluktan itibaren bir ömür devam eden bir süreçtir (Atay ve Güven, 2021, s. 1520). Onun herkesleşmeye karşı şiirleriyle ortaya koyduğu tavır ortadadır. Zaten Özel, şiirlerinde kendi pozisyonunu çocuklar üzerinden tarif etmektedir. Çocukların durduğu nokta ile kendisinin durduğu nokta aynıdır. Özel (2001, s. 111), deli ve çocuk imgesi dolayımında kuvvetli bir ben diliyle seslenmektedir.

"Ben bir deli fışkın değil miyim
sahibim Köroğlu'nun da sahibi değil mi
ve çocukların ezbere bildiği gömleğimin
kendirini kendim ekmedim mi" ("İnce Sızı", *Erbain*, s. 111).

Şair, sosyalist gerçekçiliğinin bir yansıması olarak Köroğlu dolayımında at, deli, fışkın ve gömlek imgeleriyle ördüğü dünyasında çocuklara yer vermektedir. Bu iyi bir şeydir ve Özel, durduğu noktaya çocuklar aracılığıyla kutsal bir meşruiyet atfetmektedir. Öte yandan "Ve şimdi birçok sayfasını atlayarak bitirdiğim kitabın/ başından başlayabilirim"le son bulan "Kanla Kirlenmiş Evrak" (*Erbain*, s. 159) şiirinde de "solgun gömlekler" bir sorumluluğu çağırıştırılmaktadır. Şairin "kendirini kendi ektiği gömlek" artık solmuştur. Gömleğin, hem sorumluluk hem başkalarına benzememek gibi anlamları

vardır. Gömlek bir yaşam tarzının imajinatif halidir. O gömleği giymek kolay değildir. Zaten şair yeniden başlamak istediğinin işaret fişeğini yaktıktan sonra bir sorgulamaya girer. O, sorgulamasında da çocukları öne çıkarır. “çocukların üşüdükleri anlaşılıyor bütün yaşadıklarımızdan” (“Karlı Bir Gece Vakti Bir Dostu Uyandırmak”, *Erbain*, s. 161) dizisinde Tüzer’in de (2020, s. 172) altını çizdiği gibi şair yeni bir yaşam biçimine kapı aramaktadır.

Bu yeni yaşam biçiminin ifşası niteliğindeki “Amentü” şiirinde İsmet Özel, kendi yaşamına ilişkin sorgulama yapar. Amentü, modern dünyanın insanı tek boyutlu hale getirerek kendine ve değerlerine karşı yabancılaştıran ve yozlaştıran tarafına protesto niteliği taşır. Nesneleşen, metalaşan sahte ve yapay yaşamlara karşı radikal duruş sergileyen İsmet Özel, kendi gerçekliğini arar (Akar, 2023, s. 120). Özel, kendi gerçeğini ararken çocuk imgesine başvurmuştur. Esasında şiirde bahsi geçen “ağzı bayat suyla çalkalanmış çocuk” şairin kendisidir. Şair buradaki çocuk imgesiyle geçmişte yaşadıklarını; fakat kör ideolojilere saplanıp kalmayacağını da hatırlatır. Çocuk, kısmen sorumlulukların olmadığı bir dönemi de akla getirir. İsmet Özel, bir çocuk olarak dış dünyaya, çevresinde olup bitenlere direnmiş birisidir. İsmet Özel çocuk kelimesiyle kendi personasını yaratmaktadır. Şair, çocukluk çağının dışında olsa da çocukluğun sorumluluktan ari bir evreye karşılık gelmesi nedeniyle Amentü’den önceki yaşamının da sorumluluktan bağımsız olmasını istemektedir. Neticede o “ağzı bayat suyla çalkalanmış” bir “çocuktur”. Özel, “Amentü”de çocuk imgesinin fonuna bürokrasi tarafından inşa edilmiş, yasaların ürettiği, teamüllerle örülmüş bir hayat tarzını da yerleştirmektedir. O, sosyalist olduğu dönemde ve Müslüman dünya görüşüne sahip olduğu dönemde de modern dünyanın kurallarına karşı bir tavır takınmıştır. Bu yüzden “Amentü” şiirindeki çocuk üzerinden “kahraman ben”ini yeniden inşa etmektedir (Güzel, 2023, s.145). Büyükler kurallara, bürokratik bir hayatın standartlarında yaşamaya alışkındır. Oysa çocuklar standardize edilmiş yaşamlara uygun bir mizaca sahip değildir. Şair, babasının polis olmasından dolayı bürokrasiyi bilmektedir. Şairin babasından mülhem geleneksel kodlar ile bezediği yaşam tarzında sorgulanmamış bir ömür vardır.

“Amentü”de çocuğun kendi benine yabancılaşmadığı öne çıkarılır. Yabancılaşmış insan geleceğe yönelik eylemlerinde etkin olamadığını, hayatına tesir eden olaylar karşısında seyirci olduğunu düşünmekte ve amaçlarına ulaşmak için uygunsuz yolları deneyebilmektedir. Yabancılaşma hayatın her evresinde ortaya çıkabilirken, beraberinde birtakım problemleri de getirir. Bu dönemlerden belki de en mühimi yetişkinliğe geçiş dönemidir (Kırman ve Atak, 2020, s. 279). Yabancılaşma durumunda kişi kendi değerleriyle çelişir, onlara ters düşer. “Amentü”nün temel hikayesi de burada saklıdır. “kanatları kara fücür çiçekleri açmış olan dünya”da “aşk ve çocuk birbirine katışmaz” (Özel, 2001, s. 183). Çünkü her ikisi de saf ve temizdir.

İsmet Özel, 1970’lerde Müslüman kimliğini ilan ettiği “Amentü” şiirinden sonra İslamcı bir motivasyonla modernite eleştirisine devam etmiştir (Guida, 2014, s. 118). O, sosyalist dünya görüşünü değiştirirse de emperyalizme karşı duruşundan bir şey kaybetmemiş aksine bulunduğu pozisyonunu dini bir kimlikle tahkim etmiştir. Kimliği onarma ve koruma dürtüsüyle İslam merkezli bir medeniyet tasavvurunda (Kurt, 2014, s. 214) çocuk başat unsurdur. İslamcılığın alt yapısında eleştirel düşünce söz konusudur. Bu bağlamda Özel, toplumcu gerçekçi bir şair olarak kendi kültürel köklerindeki yozlaşmayı da eleştirmektedir. Onun eleştirdiği şey çocuğun saf ve temiz dünyasının zamanla işgale uğraması, sömürgeleştirilmesidir. İsmet Özel şiirindeki çocuk imgesine bu pencereden bakmakta yarar vardır.

“Elbet bir hinlik vardır seni sevişimde/ ey kanıma çakıllar karıştıran isyan” diye başlayan “Kan Kalesi” şiirinde devrimci ruhun isyanla bağlantısı anlatılırken şehrin

boğucu tarafından söz edilir. Özel, bu şiire ben diliyle başlar ve ara ara biz diline döner. "Beyaz kuşlar", "anamın hırkası" ifadeleri korunaklı bir yaşam alanını temsil etmekte ve Özel, isyanında buradan güç almaktadır. Özel'in bu şiirde çizdiği şehir tablosu ile "şehri acıtan çocukluğumuz" dizesiyle arasına mesafe koymaktadır. Şairin "Kan Kalesi"yle aynı ses tonuna sahip "Evet, İsyân" şiirinde de isyanın öznesinde çocuk vardır.

İnsan bir şeyi protesto ederken, sığınacak bir şeyler de arar. Başka bir deyişle birey, protesto ettiği yaşam tarzına karşı kendine korunaklı alanlar oluşturmak ister. Özel'in protest tavrının sonuçlarından birisi nostaljidir. Hızlı değişimin etkisinden sarsılan kişiler, dahası Türk toplumundan beklentilerini karşılayamayan insanlar hayal kırıklıklarını nostaljiyle çözerler. Bu haliyle nostalji hatırlamanın değil rahatsızlık duyulan mevcut durumu unutmanın aracına dönüşür (Özdoğan, 2022, s. 133). Sözelimi "İniyorum kulelerinden" diye başlayan "Of Not Being A Jew" şiirinde şairin trajik yalnızlığı gözden kaçırılmamalıdır. İsmet Özel, Ahmet Haşım'ın (2008, s. 83) "Merdiven" şiirindeki hayat tablosundan hareketle "Ağır, ağır çıkacaksın bu merdivenlerden, / Eteklerinde güneş rengi bir yığın yaprak," mısralarındakinin aksine hayatı bir merdiven çıkmak değil inilen bir şey olarak tasvir eder. Özel'in inmeye başladığı nokta çocukluğudur. "İndiğim yerde beni bir bekleyen yok/ indiğim yerde biçilmiş ot gibiyim" (Özel, 2021a, s. 238). İndiği yerde kendini biçilmiş ot gibi yalnız hisseden (Fedai, 1998, s. 234) şairin ilerleyen yıllarda yalnızlığı artacaktır.

Bu bağlamda ifade etmek gerekirse İsmet Özel, *Erbain'*de çocuk imgesine sıklıkla başvururken 607 sayfalık *Of Not Being A Jew* kitabında ise çocuk kelimesine çok az yer vermektedir. Şair, *Of Not Being A Jew*'deki şiirlerde çocuğu kendi doğallığı içinde verirken çocuğa nostaljik bir anlam yükler. Sümüğünü çekip ağlayan çocuk, ("Şarkı Geri Planın Arkası", *Of Not Being A Jew*, s. 215) bilyeleri cebinden eksik etmemeyi, arkadaşının ıslıkla sokağa çağırması ("Pluie Encore Apres La Pluie", *Of Not Being A Jew*, s. 220) Kastamonu'daki ahşap evin kapısı ("İki Kanat", 268), "Eve kadar çişini tutup/.../ Çember çevirmek için kendini sokağa atan" ("De La Frayeur D'etre Plombier Borgne", s. 594) şairin kendi çocukluk dönemini hatırlatmaktadır.

İsmet Özel (2021a, s. 350), "John Maynard Keynes'ten Nefretim Yirmi Sebepi"nde çocukluğun iklimine döner. Burada şiir, doğal ve nostaljik bir tablonun içinde cereyan eder. Kapitalizmin fikir babası olan Keynes'in dünyasında çocuk en büyük mağdurlardandır. Bunun yanında çocuk hem protest bir motivasyondur hem de nostaljik bir figürdür. Özel, 20 bölüm halinde yazdığı bu şiirin ilk bölümünde Kapitalizmin acımasızca dönüştürdüğü dünyanın karşısına "çocukluğun tedarikler ülkesini" çıkarır. Şair, büyüklerin dünyasından çocukların dünyasına öykünür. "Sevdik ekmek banmayı/ çünkü sahiden çocuktuk/ Büyükler o Allah'ın belaları."

Of Not Being A Jew'in genelini dikkate aldığımızda İsmet Özel (2021a, s. 317), esasında çocuklardan ziyade çocukluktan söz etmektedir. "Altmış sene yaşadım bir tek anım bile yok" (*Of Not Being A Jew*, "Otoyoldaki Kavşakta Kavrulmuş Ruh Satıcısı") diyen şair bu yüzden çocukluğuna kadar gider. Kitapta, çocuk ve çocuklukla ilgili örneklere baktığımızda geçmiş yaşantısından -nostaljik- izler (s. 121, 168, 268, 350, 389, 423, 447, 487, 529, 559, 593, 594, 596, 600, 606) bulmak mümkündür. İsmet Özel, gençlik döneminde yazdığı şiirlerde çocuk gelecek mottosu olarak sunulurken orta yaş ve üstü dönemde yazdığı şiirlerde çocukluk geri dönülen bir zaman evresidir. Nihayetinde *Of Not Being A Jew*'i hatta İsmet Özel'in şiir serüvenini şöyle özetleyebiliriz: gençler geleceğe, yaşlılar geçmişe bakar.

Sonuç

İsmet Özel şiirine, güç veren unsurlardan birisi çocuk imgesidir. İsmet Özel'in şiir yazdığı dönem ile çocuk imgesi arasında bir bağlantı vardır. Şairin yaşı, şiirlerin yazıldığı dönemin politik iklimi çocuk imgesinin içeriğini belirlemiştir. Çocuk(luk) insanların dünya görüşünden bağımsız bir araya gelebildiği bir yaşam dönemidir. Özel'in şiirlerinde çocuk kelimesi çelişkilerle dolu büyüklerin dünyasında olup bitenlere gösterilen bir tepkidir.

Şairin çocuk imgesi ile kurduğu ilişki onun dünyaya karşı konumlanmasıyla bağlantılıdır. Gerçekleri daha acıtıcı dile getirmek, herkes gibi olmamak, yenilgiler karşısında umutsuzluğa düşmemek için şair çocuğun doğasına sarılmıştır. Şair, çocuk imgesinin masumiyetinden istifade ederek şiirinin sarsıcılığını artırmıştır. Özel, çocuğu biyolojik bir varlık olarak da ele almış, şiirlerinde çocuğun gelişimsel özellikleriyle paralellikler kurgulamıştır. Heyecan, merak, sabırsızlık, ağlamak, gibi duygular çocuklar üzerinden verilmiştir.

İsmet Özel şiirinde çocuk, her zaman tek başına kullanılan bir imge değildir. Çocuk kelimesinin yanında yağmur, kar, kuş, gökyüzü, gömlek, ırmak, dere, ölüm gibi yardımcı unsurlar kullanılmaktadır. Bu imge örgüsünde söz konusu kelimelerin yüklendiği anlamlar genişlemekte ve çocuk imgesi zengin çağrışımlara sahip olmaktadır. Bu çağrışımlardan bazıları bereket, gelecek, sorumluluk, hareket, hayattır.

İsmet Özel'in ilk şiirlerindeki çocuk imgesinde güçlü bir gelecek umudu vardır. Buna karşın Özel'in 60'lı yaşlardan itibaren yazdığı şiirlerde geriye dönüp bakma söz konusudur. Onun geri dönüşleri hem bir muhasebedir hem de içinde bulunduğu zamana ayna tutacak türden eleştiriyi barındırmaktadır. Ayrıca şairin çocukluk dönemine yönelik dönüşleri şairin hafızasının güçlü olduğu noktada nostaljik desenler üretmektedir. Ki Özel'in toplum içindeki tek başlılığı onu çocukluğun nostaljik dünyasına sığınmaya zorlamaktadır. Belki de İsmet Özel, gençliğinde arayıp da bulamadığını yaşlılık döneminde çocukluğuna dönerek tekrar aramaktadır.

Kaynakça

- Akar, Z. (2020). İsmet Özel'in Amentü Şiiri Üzerine Sembolik Bir Okuma. *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 12(24), 231-266.
- Atay, R. ve Güven, B. (2021). Daimî Varoluşsal Kaygı: İsmet Özel Şiiri Örneği. *Turkish Academic Research Review*, 6(5), 1517-1544.
- Doğa, G. (2013). Şiir Dili, Bağını ve Zayıf Sezdirimler. *Bilig*, 64, 123-150.
- Fedai, C. (1998). *İsmet Özel'in Hayatı, Edebi Kişiliği ve Şiirleri Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fedai, C. (2018). İsmet Özel'in Şiirlerinde 1965-1975 Dönemi Siyasî Olayları ve Halka Bakış. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 58(2), 375-397.
- Foucault, M. (2008). Panopticism from "Discipline and Punish: The Birth of the Prison Race/Ethnicity: Multidisciplinary Global Contexts, 2(1), 1-12.
- Guida, M. (2014). A 'Communist and Muslim' Poet in Contemporary Turkey: The Works of İsmet Özel. *British Journal of Middle Eastern Studies*, 41(1), 117-131.
- Güzel, E. (2023). İsmet Özel Şiirinde 'Kahraman Ben'in Görünümleri. *Anasay*, 7(23), 139-156.
- Haşim, A. (2008). *Bütün Şiirleri: Piyale/Göl Saatleri, Diğer Şiirler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Hikmet, N. (2018). *835 Satır*. İstanbul: YKY Yayınları.
- Karataş, T. (2002). Yeni Türk Şiirinde Çocuk. *İlmi Araştırmalar*, 13, 67-84.
- Kırman, T. ve Atak, H. (2020). Yabancılaşma: Kavramsal ve Kuramsal Bir Değerlendirme. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 279- 295.
- Kurt, A. (2014). *Din Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Morrison, S. (2006). To Be a Believer in Republican Turkey: Three Allegories of İsmet Özel. *The Muslim World*, 96, 507-521.
- Özdoğan, M. A. (2022). *Yaşlılık, Sosyal Medya ve Din*. Doktora Tezi. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbahçe, O. (2002). Şiirin Eşiğinde. *Kökler Dergisi*, 1, 107-120.
- Özel, İ. (1997). *Sorulunca Söylenen*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (1999). *Waldo Sen Neden Burada Değilsin*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2001). *Erbain*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2002). *Bir Yusuf Masalı*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2006). *Çenebazlık*. İstanbul: Şule Yayınları.
- Özel, İ. (2016). *Üç Zor Mesele*. İstanbul: Tiyo Yayınları.
- Özel, İ. (2021a). *Of Not Being A Jew*. İstanbul: Tiyo Yayıncılık.
- Özel, İ. (2021b). *Şiir Okuma Kılavuzu*. İstanbul: TİYO.
- Özel, İ. İstiklal Marşı Vermemiz Öldükten Sonra Aksırmaktı. <https://istiklalmarsidernegi.org.tr/IcerikDetay?Id=1065&IcerikId=879>, [Erişim Tarihi: 1.08.2023].
- Öztürk, F. (2021). İsmet Özel'in Jazz Şiirinde Kötülük Problemi. *Temaşa Felsefe Dergisi*, 15, 214-232.
- Sharma Paudyal, H. N. (2023). The Use of Imagery and Its Significance in Literary Studies. *The Outlook: Journal of English Studies*, 14, 114-127.
- Summakoğlu, D. ve Ertuğrul B. (2018). Şizofreni ve Tedavisi. *Lectio Scientific Journal of Health and Natural Sciences*, 1(2), 43-61.
- Schopenhauer, A. (2010). *Cinsel Aşkın Metafiziği* (çev. Elif Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları.
- Yenişafak Gazetesi. *İsmet Özel'in Mori'siyim*. www.yenisafak.com/hayat/ismet-ozelinmorisiyim-3163828, [Erişim Tarihi: 1.08.2023].
- Yılmaz, M. (2013). İsmet Özel'in 'Sevgilim Hayat' Şiirinin Marksist Estetik Açısından Tahlili. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 49, 211-222.
- Yılmaz, N. (2020). İsmet Özel'in Erbain'inde Modernitenin Eleştirisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(2), 642-664.